

Савченко В.Ф., Лось А.Ф.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В статті зосереджується увага на інституційному просторі як важливому факторі результативності фіскальної політики, адже вона може бути ефективною лише, коли її підтримує громадськість, а податкові дії не призводять до несприйняття платниками податків. Робиться висновок, що інституційні перетворення у сучасній фіскальній системі України незважаючи на ряд позитивних зрушень щодо цифровізації відносин поки що не забезпечили подолання суперечностей між новими і старими інститутами. Подальше вдосконалення інституційного простору фіскальної політики України з огляду на євроінтеграційний тренд повинне відбуватися з урахуванням позитивного європейського досвіду – запровадження фіскальних правил та створення незалежних установ аналізу, прогнозування та розробки фіскальної політики, впровадження податкового ризик-менеджменту та сценарію моделювання, вдосконалення процедур адміністрування, подальша модифікація цифрових сервісів обслуговування.

Ключові слова: *фіскальна політика, інституційний простір, формальні правила, державний бюджет, інституалізація, податки, інструменти, механізми.*

Постановка проблеми. В умовах світових інтеграційних процесів інституційного характеру проблема трансформації фіскальної політики в Україні та її взаємоузгодженості із законодавчо-нормативними актами Європейського Союзу, особливо у зв'язку з економічною кризою, подоланням пандемії та військовою агресією росії, а також намірами нашої держави повністю увійти у європейський ринок і євроатлантичні структури потребує глибоких теоретичних досліджень і практичних розробок.

Аналіз останніх публікацій з даної проблеми. Інститути фіскального простору у нашій державі та у глобальному вимірі стали предметом вивчення вітчизняними вченими, такими як І.О. Луніна, В.М. Опарін, А.М. Соколовська, В.М. Суторміна, В.М. Федосов та інші. Проте їх напрацювання потребують подальшої пильної уваги на теоретичному та практичному рівнях.

Метою статті є оцінка інституційного простору формування та трансформації фіскальної політики в Україні та обґрунтування.

©Савченко В.Ф., д.е.н., професор, заслужений економіст України, професор кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини, Умань, Тел. +380662723966, e-mail: savchenkovf2024@ukr.net

Лось А.Ф., к.е.н., докторант Національного університету «Чернігівська політехніка», Чернігів, тел. +380978758661, e-mail: los2023sci@gmail.com

шляхів його покращення з врахуванням процесів глобалізації і досвіду країн-членів Європейського Союзу

Опис основного матеріалу дослідження. Неefективне фіскальне регулювання в Україні, посилене зниженням виробництва, недостатнім людським працездатним потенціалом, військовими діями росії і витратами на оборону, призводять до значного бюджетного дефіциту та боргового навантаження.

При цьому гнучкість фіскального регулювання залежить від сформованого на макрорівні фіскального простору, що є умовою збереження стабільності і перспектив економічного зростання. Основні спрямування розширення фіскального простору: зростання ВВП; економічне зростання; зменшення боргових зобов'язань на макрорівні; диференціація державних боргів та збільшення їх строковості; зменшення дефіциту державного бюджету; підвищення ринкової вартості державних активів; зростання стабілізаційного фонду.

Інструментами для розширення фіскального простору є запровадження комплексу фіскальних правил антициклічної спрямованості, а також системи стабілізаційних фондів. Фіскальні правила дозволяють знизити ймовірність економічних циклів. При цьому відбуваються: забезпечення антициклічної фіскальної політики; фінансування визначальних напрямків витрат; створення бюджетних накопичень для інвестування інфраструктури, виплати пенсій, розробки природних ресурсів, фінансування

довгострокових програм; зменшення податкового навантаження на економіку і підприємницьку діяльність; оптимізація державного боргу.

В Україні в результаті реформування її фінансової системи актуалізується питання впровадження фіскальних правил місцевих фінансів, що дозволить забезпечити фіскальну стійкість на всіх рівнях бюджетної системи. При цьому основними видами правил виступають: правило доходів; правило витрат; правило балансу бюджету; боргове правило.

Упровадження механізму фіскальних правил в нашій державі може принести особливий ефект після реформування пенсійної та податкової систем за умови виконання вимог підписаного меморандуму з МВФ із покриттям агрегатів на рівні публічних фінансів. При цьому необхідні прозорість бюджетних відносин, законодавче забезпечення за прикладом кращих фіскальних систем, покращення макроекономічної статистики [1, с. 138-148].

Від стислого аналізу застосування фіскальних правил в економіці держави перейдемо до характеристики інститутів, які забезпечують дотримання цих правил всіма економічними суб'єктами, використовуючи винагороди, покарання і стимули.

Інститути фіскальної політики – це взаємовідносини держави і платників податків в частині законодавчо регламентувати, організувати отримання податкових платежів, розподіляти кошти, а щодо платників – право на судовий захист, громадський контроль. Інститути фіскальної політики утворюють фіскальне середовище (фіскальний простір) держави. З позицій інституційних трансформацій щодо середовища виділяються три його рівні: формальні та неформальні інститути, культурні традиції і цінності.

Формальні – затверджуються уповноваженими органами і фіксуються у правових актах.

Неформальні правила спираються на соціальний капітал, а не на силові структури.

Економічний розвиток через оптимізацію фіскальних норм в нашій державі може бути досягнений через спрямування податкових і запозичених ресурсів на заходи щодо зростання ВВП, проведення соціально-економічних трансформацій і посилення фінансового контролю. За таких умов буде створено сприятливе податкове середовище, бюджет отримає кошти для фінансування видатків, а суб'єкти ринку будуть не зацікавлені у тіньовій діяльності. Причому соціальні видатки теж

необхідно тримати на пристойному рівні та доповнювати ефективними заходами формальних та неформальних соціально-ринкових інститутів фіскального простору у державі [2, с. 175-179].

В сучасному світі існує гостра необхідність введення жорстких фіскальних правил і створення контрольних органів за їх дотриманням. Поштовхом введення фінансових інститутів стало запровадження на рівні Європейського Союзу статусу, завдань і структури фіскальних інститутів у законодавство. Використовувалися інструменти грошово-кредитної політики для недопущення надмірної заборгованості: довгострокові обмеження фіскальної політики, проблеми загального фонду, рентоорієнтована поведінка політичних діячів, невміння прогнозувати майбутнє [3].

Ефективність фіскальної політики залежить від типу та конструкцій правил. Тому використання незалежних інститутів виступило в поєднанні з фіскальними правилами. НФІ (незалежні фінансові інститути) запроваджуються для посилення фіскальної дисципліни та контролю формування оптимальної фіскальної політики. Вони здійснюють нагляд за дотриманням фіскальних правил, аналіз фіскальної політики, оцінку виконання завдань та макроекономічне прогнозування [4].

Провідні західні вчені пропонують делегування розробки макроекономічних та бюджетних прогнозів незалежним інститутам. Перевагами такого типу розробки виступають: підвищення підзвітності і прозорості; зниження дефіциту; обмін інформацією з міжнародними організаціями. Прогнози повинні кілька разів оновлюватися протягом року. Протягом зазначеного періоду відбувається обмін інформацією між урядом та відповідальними розробниками.

Фіскальна прозорість розроблених прогнозів забезпечує вільний доступ до своєчасної, повної, зрозумілої інформації про діяльність уряду [5, с. 78-81].

На сучасному етапі розвитку держави стали невід'ємними складовими глобального інформаційно-мережевого суспільства, пов'язаними глобальним порядком, інтенсивними засобами обміну, а в останні роки і глобальною економічною невизначеністю [6, с. 74]. Серед нових реалій глобального розвитку – уповільнення економічного зростання, збільшення невизначеності, що погіршує перспективи посткризового відновлення.

Прийняття рішень відносно фіскальних параметрів відбувається з урахуванням факторів глобальної невизначеності та фінансових потрясінь, ризики впливу яких у багатьох країнах посилюються. Тому небезпечний підхід до фіскальних проблем, обмежений річними рамками бюджету [7; 8]. Зростаюча взаємозалежність глобальної економіки і фінансової системи вимагає поглиблення залежності системи інститутів державного управління. Все більш очевидно, що бюджетний дефіцит, доходи, видатки, державні борги необхідно розглядати не тільки в статистиці, а і як динамічні грошові потоки. Регулярні і дискретні грошові потоки є відображенням процесів, що відбуваються з різною інтенсивністю.

Для прикладу наведемо конкретні заходи фіскальної політики в зоні євро. Тут в останній час змінилися підходи до прийняття фіскальних рішень, створюється новий інституційний простір, стратегічне завдання якого – зменшення асиметричних шоків і пом'якшення їх наслідків. Знижується ймовірність дефолту позичальників, а у випадку його настання пом'якшуються наслідки для кредиторів і фінансової системи. Введено в дію європейський механізм стабільності, започатковані заходи щодо створення банківського союзу, поглиблено фінансову інтеграцію та посилено контроль за фіскальними параметрами [9, с. 74-91].

Розглянемо приклади фіскальної політики на макrorівні в окремих країнах-членах ЄС. Заслужовує на увагу позитивний досвід діяльності Бюро централізованого планування Нідерландів, Бюро незалежного моніторингу і оцінки фіскальної функції Фінляндії, Консультативної фіскальної ради Ірландії, Вищої ради фінансів Бельгії і, особливо, Вищої ради громадських фінансів Франції.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) назвала основні напрямки роботи незалежних фіскальних інститутів: аналіз бюджету; контроль політики витрат; фінансове прогнозування; дотримання фінансових правил; вивчення фінансової стійкості.

В ЄС отримала розповсюдження практика створення незалежних фіскальних інститутів, які мають державний статус, готують бюджетні прогнози, контролюють показники, консультують уряд з фінансових питань. Вони фінансуються державою і незалежні від фіскальних органів.

Використовуючи напрацювання розвинутих країн-членів ЄС та деякі власні розробки, вбачаються такі передумови впровадження фіскальної системи: врахування потреб і проблем

діючої в Україні системи; протидія корупції; особливості регіонального розвитку та фіскальної спроможності; керівництво незалежних фіскальних інститутів обирається на основі заслуг та компетенції, без політичних мотивів; доступ до інформації є запорукою прозорості місцевих бюджетів, бюджетних прогнозів, державних рахунків.

Одна з найбільш важливих проблем фіскальної політики в Україні – відсутність інституціонального механізму її формування, затвердження та реалізації. Кожного року застосовуються різні підходи, складається враження щодо маніпуляції суспільною думкою. Часто рішення у сфері податкової політики диктуються міжнародними організаціями, надходять від незалежних громадських об'єднань. Останнім часом центром з розроблення фіскальної політики став комітет Верховної Ради України з питань податкової та митної політики.

Інституційний механізм формування фіскальної політики в кожній країні індивідуальний, водночас маючи і характерні спільні риси. Назовемо деякі з них:

- традиційно визначені центри суспільної думки;
- підтримка та ефективне співробітництво з теоретичною та прикладною наукою;
- сильне громадянське суспільство із соціально відповідальним середовищем, що мінімізує помилки управління.

Фіскальна політика може бути ефективною, коли її підтримує громадськість, а податкові дії не призводять до несприйняття платниками податків.

У Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2021 рр. зазначалося, що податкова політика має бути передбачуваною. Назріла потреба в її науковому обґрунтуванні, створенні Концепції податкової політики, узгодженої з планами середньострокового бюджетування. На оперативному рівні її реалізація повинна деталізуватися в щорічних бюджетах, що мають силу закону.

Прикладом невідповідності елементів і моделі податку сучасним реаліям є корпоративний прибутковий податок. Внаслідок його трансформації в паперові і оцифровані форми сума доходів та інших активів, які зберігаються в офшорних юрисдикціях, складає до 10% усього багатства світу. Тільки у швейцарських банках корпорації і найбагатші фізичні особи станом на 2015 рік приховали від оподаткування 2,3 трлн. дол. США.

Україна не залишається в стороні від використання нових технологій з їх перевагами, а, разом з тим, і можливостями приховування доходів. У сфері податкової політики держави виникли нові інструменти і механізми, такі як електронний кабінет платника податків, електронне адміністрування ПДВ та інші, які дозволяють зменшити трансакційні, часові і трудові витрати, а, разом з тим, сприяють тіньовому обігу капіталу [10, с. 31-39].

Перейдемо до глобальної інституалізації у світовій економіці та політиці. В сучасному розумінні найбільш поширене трактування терміну «інститут» Д. Норта, який характеризує його як «... правила гри в суспільстві або створені людьми обмеження, що формують їх взаємодію» [11, с. 15].

Види інститутів за основними характеристиками наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Класифікація інститутів

№ з/п	За характером зв'язку		За ступенем охоплення	За способом виникнення
	формальні	неформальні		
1	конституції	звичаї	зовнішні	природні
2	закони	традиції	внутрішні	штучні
3	кодекси	історичне минуле	опосередковані	-
4	адміністративні акти	культурна спадщина	-	-
5	судові прецеденти	соціальні стереотипи	-	-

Джерело [13, с. 96], доопрацьовано авторами.

Надамо їх основні характеристики:

– формальні інститути визначаються державою і підтримуються завдяки регулюванню її економіки;

– неформальні – pojawiaються спонтанно і є результатом взаємодії суб'єктів, які переслідують свої інтереси;

– зовнішні інститути – встановлюють в економічній системі основні правила, гарантують і захищають права власності, запобігають шахрайству, становлять основу ринкової економіки;

– внутрішні – це форми пристосування до зовнішніх інститутів. Вони знижують ризики і невизначеність. Це страхування, ф'ючерсні угоди, союзи, палати, асоціації тощо;

– опосередковані – формальні норми врегулювання конфліктних ситуацій (закони про страйки, відносини між роботодавцями та найманими працівниками);

– природні – ідеальна нормативна модель взаємовідносин;

– штучні – створені діями людей, що змінюють ідеальну модель взаємовідносин.

Інституційна структура – це упорядкований набір інститутів, що створюють моделі економічної поведінки господарюючих суб'єктів і забезпечують їх ефективну взаємодію в рамках економічної системи. Сам процес інституалізації означає визначення норм, правил і зв'язків, приведення їх у систему.

Під інституалізацією фіскальної системи розуміється формування системи з визначеною структурою, владними відносинами, відносинами між учасниками податкових процесів.

В усіх зазначених напрямках в Україні спостерігається загострення дисбалансу податкових відносин і необхідність інституційних змін для забезпечення економічного зростання (поки що згідно звіту СБ Doing Business 2015 наша держава по цьому показнику зайняла 107 місце серед 189 країн) [12; 13, с. 94-97].

Безсистемний процес формування інститутів та неузгодженість взаємодії між ними зумовили складнощі в розвитку України. Тому побудова ефективного інституційного середовища стане базисом економічного зростання. Забезпечення оптимальної фіскальної політики в умовах євроінтеграції матиме наслідком посилення доходів у бюджет, валового внутрішнього продукту, розширення можливостей задовольняти потреби держави та її громадян [14, с. 79].

Питання, які необхідно вирішити при взаємоузгодженні податкових систем України та Європейського Союзу: впровадження механізму протидії негативним явищам зі сторони ЄС; розробка нормативно-законодавчих документів, які сприяють зовнішньоекономічній діяльності; уніфікація податкових ставок та бази оподаткування.

Вивчаючи сутність неформальних правил фіскальної політики, вітчизняні вчені [15, с. 44] зауважують, що вони мають глибоке історичне коріння, характеризуються консерватизмом української нації та інертністю, відображають пристосованість населення до податкових змін. Сюди ж входять відносини між суб'єктами розподілу видатків бюджету, їх уявлення щодо пріоритетів.

В Українському суспільстві на всіх його рівнях міцно прижилися такі неформальні правила як корупційні зв'язки та відносини. Щоб їх знівелювати, потрібно багато зусиль і значний проміжок часу. Миттєві зміни в цьому напрямку малоімовірні, а то і взагалі неможливі, оскільки цей інститут схильний до самовідтворення і збереження [16, с. 96-101].

Функціонування Європейського валютного союзу засвідчило, наскільки певні фіскальні режими при еволюції глобальної економіки можуть призвести до конфліктів. Боргова криза в ЄС-ЄВС, погіршення макрофінансової стабільності показали, що глобальна фінансова криза може стати загрозою для самого об'єднання.

Формування валютного союзу є основою для введення фіскальних правил на базі міжнародних домовленостей. Водночас міжнародні домовленості щодо фіскальної політики відображають інституційну динаміку, яка має врівноважити відмінності між політикою конвергенції та національними політиками макроекономічної стабільності. Критерії конвергенції набувають ознак фіскальних правил, дотримання яких необхідне для набуття членства [17, с. 30-34].

У процесі аналізу фіскальної політики інституції розглядаються як законодавчо-нормативне та організаційне забезпечення об'єктів системи фіскальних відносин, що включають прогнозування, виконання бюджету, складання звіту [18]. Відбувається тісна взаємодія інститутів ринкової економіки з інститутами фіскальної системи й механізмами їх впливу на розвиток країни.

Інституційні перетворення, які проходять у сучасній фіскальній системі України, поки що не забезпечили подолання суперечностей між новими і старими інститутами, не призвели до включення нашої держави в глобальні економічні процеси, досягнення згоди між гілками влади щодо загальнодержавного та регіонального розвитку, формування довіри людей до держави, місцевих органів влади і бізнесу.

Міщенко В.І. та Міщенко С.В. стверджують, що «інституційний аспект координації ... пов'язаний із рівнем і характером взаємодії владних інститутів. ... У практичній діяльності їх реалізація відбувається ... за двома напрямками: 1) встановлення формальних і неформальних зв'язків між центральним банком та урядом у процесі розроблення цільових показників відповідних політик; 2) закріплення правил і принципів, які визначають ... основні параметри на довгостроковий період у законодавчих і нормативних документах» [19, с. 425].

Застосування інституціональних засад дає змогу уникнути надмірної формалізації, виявити інституціональні розриви у формальних правилах та ліквідувати негативні наслідки їх застосування [20, с. 149-153].

Ратифікація та набрання чинності Угодою про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році поставили питання приведення національного фіскального законодавства у відповідність директивам Європейського Союзу. Реформування фіскального простору стало дуже актуальним. Досвід економік провідних країн – його головні напрямки: інституціональне вдосконалення фіскальних механізмів; планомірний розвиток адміністрування; вдосконалення моніторингу й контролю за доходами нерезидентів і транснаціональних корпорацій; оприлюднення інформації щодо платників податків; протидія послабленню податкової бази; боротьба з корупцією [21].

Необхідно зміцнювати фіскальний потенціал публічних фінансів та оптимізувати бюджетні надходження з врахуванням інституційного середовища. Логічність і виваженість заходів фіскальної політики позитивно впливають на показники соціально-економічного розвитку. Головним напрямком фіскальної системи є впровадження інституційної моделі податкового ризик-менеджменту та сценарію моделювання, вдосконалення процедур адміністрування, модифікація цифрових сервісів обслуговування, що знижує транзакційні витрати і забезпечує позитивні результати [22, с. 123-125].

Відповідно до нової моделі фіскальних правил ЄС, більшість країн розпочала проводити зміни у фіскальній політиці, проте деякі з них ще досить довго підтримуватимуть первинний профіцит для досягнення середньострокових фіскальних цілей [23, с. 132-159]. Особливо гостро це проявляється в країнах Центрально-Східної Європи. Процес вступу колишніх пострадянських країн до ЄС розтягнувся в часі, а щодо України, Молдови та Грузії він ще далекий

від завершення. Окремо слід виділити якість інститутів, без чого неможливі пристосування до глобальних шоків, залучення прямих іноземних інвестицій.

Для країн ЦСЄ рівень відкритості в торгівлі достатньо високий, що робить їхні економіки дуже чутливими до того як інституціональні фактори конкурентоспроможності взаємодоповнюють чи нівелюють один одного [24, с. 4-23].

Повертаючись до України, враховуючи досвід країн ЦСЄ, важливим завданням є інституційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності через фіскальні інструменти, спрямовані на ефективну зовнішню торгівлю і удосконалення фіскального простору [24, с. 3-34].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ефективність фіскального регулювання залежить від сформованого на макрорівні інституційного простору, що є умовою збереження стабільності і економічного зростання. Основні спрямування розширення інституційного простору: зростання ВВП, зменшення боргових зобов'язань на макрорівні,

диференціація державних боргів та збільшення їх строковості, зменшення дефіциту державного бюджету, підвищення ринкової вартості державних активів, зростання стабілізаційного фонду.

Використовуючи напрацювання розвинутих країн-членів ЄС та деякі вітчизняні розробки, вбачаються такі передумови впровадження і трансформації фіскальної системи: врахування потреб і проблем фіскальної системи, діючої в Україні; особливостей фіскальної спроможності та регіонального розвитку; протидія корупції; призначення компетентного керівництва без політичних мотивів; прозорість бюджетів, бюджетних прогнозів, державних рахунків.

Головними напрямками трансформації фіскальної системи, що потребують подальшого наукового опрацювання і обґрунтування, є впровадження інституційної моделі податкового ризик-менеджменту та сценарію моделювання, вдосконалення процедур адміністрування, модифікація цифрових сервісів обслуговування, що знижує трансакційні витрати і забезпечує позитивні результати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Онишко С.В., Лактіонова О.А. Перспективи впровадження фіскальних правил в Україні та їх інституційне забезпечення. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 22. № 1. С. 138-150.
2. Крисоватий А.І. Соціально-ринкові інститути фіскальної політики. *Економіка і регіон*. 2011. №30-С (спеціальний випуск). С. 175-180.
3. Calmfors L. The role of independent fiscal policy institutions. *Institute for International Economic Studies Seminar paper*. 2011. No. 767. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:388833/FULLTEXT02> .
4. Debrun X. etc. Tied to the Mast? National Fiscal Rules in the European Union. *Economic Policy*. 2008. Vol. 23. Iss. 54. 1 April 2008. P. 298–362.
5. Лук'янюк М.Е. Фіскальні інститути як чинники забезпечення конкурентоспроможності національних економік. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Ч.2. Вип.7. С. 78-82.
6. Гелд Д., МакГрю Е., Голдблатт Д., Пerratон Дж. Глобальні трансформації: політика, економіка і культура. Київ: Фенікс, 2003. 580 с.
7. Про затвердження Порядку отримання короткотермінових позичок на покриття тимчасових касових розривів, що виникають під час виконання загального фонду місцевого бюджету : Наказ Міністерства фінансів України від 09.08.2002 р. № 627. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0710-02/ed20020809> .
8. Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2010 р. №1204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1204-2010-%D0%BF> .
9. Кравчук Н. Глобальні фіскальні розриви і дисбаланси: інституційні та дистрибутивні ефекти. *Світ фінансів*. 2012. №4. С. 73-92.
10. Швабій К.І. Податкова політика держави. Ще один великий компроміс / за заг. ред. К. І. Швабія. Київ: Алерта, 2018. 62 с.
11. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюби. Київ: Основи, 2000. 198 с.
12. Гриценко В. В. Сутність і категоріальна відмінність понять «інститут» та «інституція». *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Серія: Економічні науки*. 2009. № 4 (44). С. 37-49.

13. Сухорукова М.О., Педь І.В. Прояви глобальної інституціоналізації фіскальної політики у світовій системі господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Ч.2. Вип.8. С. 94-98.
14. Клімчак В.В. Інституційне забезпечення фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні. *Інноваційна економіка*. 2014. №4. С. 79-85.
15. Прокопенко Н.С., Виклюк М.І., Бакеренко Н.П. Фінансово-економічний механізм управління діяльністю готельних підприємств. Львів: Ліга-прес, 2013. 192 с.
16. Тимошенко А.О. Інституційне середовище формування і функціонування фіскальної політики в євроінтеграційних процесах. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. №2 (20). С. 96-103.
17. Щава Р.П. Глобальні координаційні імперативи фіскальної політики в ЄС. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. Вип.1 (60). С. 29-35. URL: https://journals.urau.ua/vsed_oneu/article/view/183601/183458 .
18. Александрюк Т.Ю., Баранник Л.Б., Дулік Т.О. Фіскальна політика: теоретичні аксіоми та прикладні антитези. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 36/1. С. 188-200.
19. Міщенко В.І., Міщенко С.В. Розвиток механізмів координації монетарної та бюджетної політики в контексті подолання наслідків кризи. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2017. Вип. 1. С. 423-431.
20. Слатвінська М.О. Організаційно-інституційне забезпечення реалізації фіскальної політики України. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50-2. С. 148-154.
21. Нікітішин А.О. Податкова політика в умовах економічних перетворень : монографія. Київ : КНТЕУ, 2019. 480 с.
22. Стаднік О.О. Інституційні засади фіскальної політики в умовах євроінтеграції. *Управління механізмом гарантування фінансово-економічної безпеки соціально-економічних систем різних рівнів функціонування : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв; 15-17 листопада 2023 р.* Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 123-125.
23. Козюк В. Еволюція інституційної моделі фіскальних правил у ЄВС. *Журнал європейської економіки*. 2013. Т. 12. №2. С. 131-164.
24. Козюк В. Інституційні компенсатори відкритості та фіскальної експансії в країнах Центрально-Східної Європи. *Журнал європейської економіки*. 2016. Т. 15. №1. С. 3-34.
25. Податковий Кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> .

REFERENCES

1. Onyshko, S. and Laktionova, O. (2015). Perspektvy vprovadzhennia fiskalnykh pravyl v Ukraini ta yikh instytutsiine zabezpechennia [Prospects for the implementation of fiscal rules in Ukraine and their institutional support]. *Ekonomichnyi analiz*, 1, 138-150 [in Ukrainian].
2. Krysovatyi, A. (2011). Sotsialno-rynkovi instytuty fiskalnoi polityky [Social and market institutions of fiscal policy]. *Ekonomika i rehion*, 30-C, 175-180 [in Ukrainian].
3. Calmfors, L. (2011). The role of independent fiscal policy institutions. Institute for International Economic Studies Seminar paper, 767. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:388833/FULLTEXT02> [in English].
4. Debrun, X. etc. (2008). Tied to the Mast? National Fiscal Rules in the European Union. *Economic Policy*, Vol. 23, Iss. 54, 298–362 [in English].
5. Lukianiuk, M. (2016). Fiskalni instytuty yak chynnyky zabezpechennia konkurentospromozhnosti natsionalnykh ekonomik [Fiscal institutions as factors of ensuring the competitiveness of national economies]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, P.2, Iss.7, 78-82 [in Ukrainian].
6. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. and Perraton, J. (2003). Hlobalni transformatsii: polityka, ekonomika i kultura [Global Transformations: Politics, Economics and Culture]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Poriadku otrymannia korotkoterminovykh pozychok na pokryttia tymchasovykh kasovykh rozryviv, shcho vynykaiut pid chas vykonannia zahalnoho fondu mistsevoho biudzhetu : Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 09.08.2002 r. № 627 [On the approval of the Procedure for obtaining short-term loans to cover temporary cash gaps arising during the implementation of the general fund of the local budget: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated August 9, 2002 No. 627]. (2002). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0710-02/ed20020809> [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Poriadku pokryttia tymchasovykh kasovykh rozryviv mistsevykh biudzhetyv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2010 r. №1204 [On the approval of the Procedure for covering temporary cash gaps of local budgets: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 29, 2010 No. 1204]. (2010). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1204-2010-%D0%BF> [in Ukrainian].
9. Kravchuk, N. (2012). Hlobalni fiskalni rozryvy i dysbalansy: instytutsiini ta dystrybutyvni efekty [Global fiscal gaps and imbalances: institutional and distributional effects]. *Svit finansiv*, 4, 73-92 [in Ukrainian].
10. Shvabii, K. etc. (2018). Podatkova polityka derzhavy. Shche odyin velykyi kompromis [Tax policy of the state. Another big compromise]. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
11. North, D. (2000). Instytutsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky [Institutions, Institutional Change and Economic Performance]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
12. Hrytsenko, V. (2009). Sutnist i katehorialna vidminnost poniat «instytut» ta «instytutsiia» [The essence and categorical difference of the concepts "institute" and "institution"]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu ekonomiky i torhivli im. Mykhaila Tuhan-Baranovskoho. Serii: Ekonomichni nauky*, 4 (44), 37-49 [in Ukrainian].
13. Sukhorukova, M. and Ped, I. (2016). Proiavy hlobalnoi instytutsionalizatsii fiskalnoi polityky u svitovii systemi hospodarstva [Manifestations of global institutionalization of fiscal policy in the world economic system]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, P.2, Iss.8. 94-98 [in Ukrainian].
14. Klimchik, V. (2014). Instytutsiine zabezpechennia fiskalnoho rehuliuвання zovnishnotorhovelnoi diialnosti v Ukraini [Institutional support of fiscal regulation of foreign trade activity in Ukraine]. *Innovatsiina ekonomika*, 4, 79-85 [in Ukrainian].
15. Prokopenko, N., Vykliuk, M. and Bakerenko, N. (2013). Finansovo-ekonomichniy mekhanizm upravlinnia diialnistiu hotelnykh pidpriemstv [The financial and economic mechanism of management of the activities hotel enterprises]. Lviv: Liha-pres [in Ukrainian].
16. Tymoshenko, A. (2017). Instytutsiine seredovyshe formuvannia i funktsionuvannia fiskalnoi polityky v yevrointehratsiinykh protsesakh [Institutional environment of formation and functioning of fiscal policy in European integration processes]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, 2 (20), 96-103 [in Ukrainian].
17. Shchava, R. (2016). Hlobalni koordynatsiini imperatyvy fiskalnoi polityky v YeS [Global coordination imperatives of fiscal policy in the EU]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, 1 (60), 29-35. URL: https://journals.uran.ua/vsed_oneu/article/view/183601/183458 [in Ukrainian].
18. Aleksandriuk, T., Baranyk, L. and Dulik, T. (2018). Fiskalna polityka: teoretychni aksiomy ta prykladni antytezy [Fiscal policy: theoretical axioms and applied antitheses]. *Ekonomichniy visnyk universytetu*, 36/1, 188-200 [in Ukrainian].
19. Mishchenko, V. and Mishchenko, S. (2017). Rozvytok mekhanizmiv koordynatsii monetarnoi ta biudzhetnoi polityky v konteksti podolannia naslidkiv kryzy [Development of monetary and budget policy coordination mechanisms in the context of overcoming the consequences of the crisis]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, 1, 423-431 [in Ukrainian].
20. Slatvinska, M. (2020). Orhanizatsiino-instytutsiine zabezpechennia realizatsii fiskalnoi polityky Ukrainy [Organizational and institutional support for the implementation of the fiscal policy of Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 50-2, 148-154 [in Ukrainian].
21. Nikitishyn, A. (2019). Podatkova polityka v umovakh ekonomichnykh peretvoren [Tax policy in the conditions of economic transformations]. Kyiv: KNTEU [in Ukrainian].
22. Stadnik, O. (2023). Instytutsiini zasady fiskalnoi polityky v umovakh yevrointehratsii [Institutional foundations of fiscal policy in the conditions of European integration]. *Upravlinnia mekhanizmom harantuvannia finansovo-ekonomichnoi bezpeky sotsialno-ekonomichnykh system riznykh rivniv funktsionuvannia : materialy II Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii, m. Mykolaiv; 15-17 lystopada 2023 r. Mykolaiv : MNAU*, 123-125 [in Ukrainian].
23. Koziuk, V. (2013). Evoliutsiia instytutsiinoi modeli fiskalnykh pravyl u YeVS [Evolution of the institutional model of fiscal rules in the EMU]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, Vol. 12, №2, 131-164 [in Ukrainian].
24. Koziuk, V. (2016). Instytutsiini kompensatory vidkrytosti ta fiskalnoi ekspansii v krainakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy [Institutional compensators of openness and fiscal expansion in the countries of Central and Eastern Europe]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, Vol. 15, №1, 3-34 [in Ukrainian].

25. Podatkovyi Kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI]. (2010). VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].

Отримано 10.02.2024